

LOZAN ANTLAŞMASI TÜRKİYE CUMHURİYETİNİN TAPUSUDUR

Derleyen : Ayşe Uygur *

Giriş

1.Dünya Savaşı (28 Temmuz 1914- 11 Kasım 1918) ; Almanya, Avusturya- Macaristan, sonradan Osmanlı İmparatorluğu ve Bulgaristan'ın katılmasıyla oluşan İttifak Devletleri ile İngiltere, Fransa, Rusya, sonradan İtalya'nın oluşturduğu İtilaf Devletleri arasında yapılmış, İttifak Devletlerinin yenilgisiyle sonuçlanmıştır. Milyonlarca insan hayatını kaybetmiş, Osmanlı İmparatorluğu da dahil 4 imparatorluk yıkılmış, yeni siyasi devletlerin kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu 1. Dünya Savaşında Kafkas, Irak, Filistin-Suriye, Hicaz- Yemen, Kanal, Çanakkale, Avrupa cephelerinde savaşmış (1), Çanakkale Savaşlarında İtilaf Devletlerine karşı büyük başarılar elde etmesine rağmen diğer cephelerde yenilmiş, toprak kaybetmiş, Kafkas Cephesi'nde de yenilmiş, fakat Rusya'daki rejim değişikliği nedeniyle Kars, Ardahan, Batum'u Osmanlı'ya bırakması sonucunda Kafkas Cephesi toprak kazandığı tek cephe olmuştur. Çanakkale Cephesinde 18 Mart 1915 Tarihli Deniz Savaşları ile İngiliz, Fransız Donanmalarına Nusrat Mayın Gemisi ve Seyit Onbaşı'nın olağanüstü katkılarıyla çok büyük kayıplar verdirilmiş, deniz yolu ile Osmanlı'ya, İstanbul'a girişleri engellenmiştir. 25 Nisan 1915 te başlayan Çanakkale Kara Savaşları'nda ise Yarbay Mustafa Kemal'in düşmanın çıkarma yapacağı yerleri önceden tahmin etme ve askeri stratejik dehası ile İtilaf Devletlerinin Gelibolu'dan da karaya çıkışlarını engellenmiş ve tarihimize ' Çanakkale Geçilmez' diye yazdırılmıştır. Çanakkale Savaşlarındaki üstün başarısından dolayı Mustafa Kemal albaylığa terfi ettirilmiş ve Çanakkale Savaşlarındaki üstün başarısı Anadolu Halkı arasında yayılarak güven yaratmaya başlamıştır (2).

11 Kasım 1918 'de biten 1. Dünya Savaşı sonrasında yenilen İttifak Devletleri çok ağır antlaşmalar imzalamak zorunda kalmışlar, Osmanlı Devleti adına da Rauf Orbay tarafından 30 Ekim 1918 Tarihinde Mondros Ateşkes Antlaşması imzalanmıştır.

Mondros Ateşkes Antlaşması ile Osmanlı Devleti fiilen sona ermiş; coğrafi, askeri, ekonomik olarak İtilaf Devletleri tarafından teslim alınmıştır. İngilizler tarafından ilk işgal edilen yer Musul olmuş, daha sonra Doğu Karadeniz, Çanakkale'yi işgal etmişler; Fransızlar Doğu Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgesini; İtalyanlar Batı Akdeniz Bölgesini işgal etmişlerdir. 13 Kasım'da ise üstün başarı gösterdiğimiz Çanakkale Savaşları ile tarihe ' Çanakkale Geçilmez' özlü sözünü yazdığımız Çanakkale'den Mondros Antlaşması'ndaki haklarına göre geçerek İstanbul'u işgal etmişlerdir (2). Mustafa Kemal 13 Kasım 1918' de İstanbul'u işgal eden İtilaf Devletleri gemilerini görünce 'Geldikleri gibi giderler ' özdeyişini söylemiştir.

30 Ekim 1918 Tarihinde Mondros Ateşkes Antlaşmasından sonra Osmanlı Devleti Padişahı Vahdettin'in onayıyla 10 Ağustos 1920'de Eski Sadrazam Tevfik Paşa başkanlığındaki heyet Osmanlı'nın çöküşünü belgeleyen Sevr Antlaşmasını imzalamıştır. Sevr Antlaşmasını kabul etmeyenler ise Mustafa Kemal önderliğinde Kuvay-ı Milliyeciler olarak örgütlenmişler,

*Prof. Dr. ADD Bilim Kurulu Üyesi

Anadolu'da Kongreler düzenlemişler, 23 Nisan 1920'de halkın Büyük Millet Meclisi'ni açmışlardır (3).

Osmanlı tarafından imzalanan Sevr Antlaşması Harita 1'de (4) ve maddeleri aşağıda verilmiştir (5).

Harita 1: Sevr Antlaşması ile İtilaf Devletlerine (İngiltere, Fransa, İtalya, Yunanistan) bırakılan bölgeler ve Osmanlı Devletine bırakılan sadece İç Anadolu- Batı Karadeniz Bölgeleri (4).

Sevr Antlaşmasının Başlıca Maddeleri:

- İstanbul Dışında Trakya Yunanistan'a verilecek,
- Doğu'da bir Ermenistan devleti kurulacak,
- Silifke, Ulukışla, Niğde, Aksaray, Akşehir, Afyon, Tavşanlı ve Balıkesir İtalyan; Diyarbakır, Sivas, Harput ta Fransız nüfuz bölgesi olacak,
- İstanbul Osmanlı Başkenti olarak kalacak, azınlıklara saygı göstermezse elinden alınabilecekti.
- Boğazlar bir komisyonun yönetimine bırakılacak, Osmanlı Jandarması işgal kuvvetleri emrine girecekti.
- Doğudaki Kürtler ayrı bir devlet kurmak isterse Osmanlı buna izin vermek zorundaydı.
- İzmir ve civarı Osmanlı'da kalacak fakat Yunanistan'ın denetimine tabi olacaktı, 5 yıl sonra mahalli parlamento bu bölgenin Yunanistan'a katılmasını isteme hakkına sahip olacaktı.
- Osmanlı uyruğundaki kişiler kendi istekleriyle İtilaf Devletleri uyruğuna geçebileceklerdi.
- Azınlıkların din ve eğitim alanındaki bağımsızlıkları kesin olarak korunacaktı, yani azınlıklar her düzeyde okul, toplumsal ya da dinsel kurum oluşturmak hakkına sahip oluyorlardı.
- Osmanlı Devleti , Padişahın muhafızı olarak 700 kişilik , jandarma olarak 35000 kişilik ve jandarmaya destek kuvvet olarak 15000 kişilik bir silahlı güç bulundurabilecek, askerlerde sadece makineli tüfek bulunacaktı. Askeri gemi olarak sadece 600 tondan küçük gemilere izin verilmekte, her türlü uçak kullanılması ve askeri amaçlarla tahkimat yapılması ise

yasaklanmaktaydı.

-Osmanlı Devletinin mali durumunu düzenlemek için bir komisyon oluşturulacak, Osmanlı Devleti bu komisyonda sadece 1 danışman üye bulunduracak, komisyon kararları Maliye Bakanlığı ve parlamento tarafından uygulanmak zorundaydı. Komisyon Gümrükler Genel Müdürünü atayabilecekti.

-Kapitülasyonlar itilaf devletleri lehine genişletilecekti.

-1914 Tarihinde Osmanlı'ya ait topraklardaki İtilaf devletleri uyruklarına ait mal, hak ve çıkarları gecikmeden geri verilecektir (5).

Sonuç olarak Sevr Antlaşması ile Osmanlı'ya İç Anadolu- Batı Karadeniz gibi küçük bir bölge bırakılmışsa da, bu devletin Sevr koşullarında yaşama şansının mümkün olamayacağı da aşikardır. Bu nedenle Sevr Antlaşmasının Anadolu'daki Türk varlığını ortadan kaldırmak amacı taşıdığını ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Osmanlı Padişahı Vahdettin, İstanbul başkent kalmak üzere Sevr Antlaşması -Harita 1 'de belirlenen sınırlar içinde küçük bir devlet varlığını tanımlayan, her bakımdan yıkım anlamına gelen Sevr Antlaşmasını, sadece saltanatını korumak amacıyla onaylamıştır. Atatürk ' Nutuk' ta bu durumu şöyle anlatır ' Saltanat ve hilafet makamında oturan Vahdettin, soysuzlaşmış, kendini ve yalnız tahtını koruyabileceğini umduğu alçakça önlemler araştırmakta. Damat Ferit Paşa'nın başkanlığındaki hükümet, güçsüz, onursuz, korkak, yalnız padişahın isteklerine uymuş, onunla birlikte kendilerini koruyabilecek herhangi bir duruma boyun eğmiş' (5).

Ulusal Kurtuluş Savaşı (19 Mayıs 1919- 11 Ekim 1922 (Mudanya Ateşkes Mütarekesi)- 24 Temmuz 1923 (Lozan Barış Antlaşması)

15 Mayıs 1919 'da İzmir de Yunanlılar tarafından işgal edildi, 16 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal ve 18 Arkadaşı vatanın düşman işgalinden kurtarılması amacıyla Samsun'a doğru yola çıkarlar ve 19 Mayıs 1919 ' da Samsun'a varırlar. 19 Mayıs 1919 tarihi Kurtuluş Savaşımızın fiili başlangıç tarihi olarak değerlendirilir.

-22 Haziran 1919'da Amasya Genelgesi ile ' milletin istiklalini milletin azim ve kararı kurtaracaktır' kararı alınır.

-23 Temmuz 1919'da Erzurum, 4 Eylül 1919 'da Sivas Kongreleri toplanarak Anadolu halkı Mustafa Kemal önderliğinde örgütlenir.

-23 Nisan 1920 'de Büyük Millet Meclisi kurulur ve Mustafa Kemal Başkan olarak seçilir.

-6-11 Ocak 1921 Birinci İnönü Muharebesi zaferle sonuçlanır.

-23 Mart- 1 Nisan 1921 İkinci İnönü Muharebesi zaferle sonuçlanır.

-23 Ağustos-13 Eylül 1921 Sakarya Meydan Muharebesi zaferle sonuçlanır.

-26 Ağustos- 30 Ağustos 1922 Mustafa Kemal Komutanlığında yapılan Başkomutanlık Meydan Muharebesi zaferle sonuçlanır.

-9 Eylül 1922'de işgalci kuvvetler İzmir'den denize dökülür, İzmir işgalden kurtarılır (6).

Mustafa Kemal önderliğinde Anadolu Halkının Kurtuluş Savaşı 19 Mayıs 1919 Yılında başlamış, 30 Ağustos 1922 Yılında Başkomutanlık Meydan Muharebesi ile taçlanmış, işgalci

sağlamayı, Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunları (Batı Trakya, Ege adaları, nüfus değişimi, savaş tazminatı) çözmeyi ve Türkiye ile Avrupa devletleri arasındaki sorunları (ekonomik, siyasal, hukuksal) çözmeyi amaçlamış, Ermeniler ve kapitülasyonlar konusunda anlaşma sağlanamazsa görüşmeleri kesme kararı almıştır (9).

20 Kasım 1922 'de başlayan görüşmeler anlaşma sağlanamaması üzerine 4 Şubat 1923 'te bir kez kesintiye uğramış, daha sonra 23 Nisan 1923'te tekrar başlatılmış olup, o günün askeri, politik, stratejik dengeleri dikkate alınarak, BMM'nin taleplerinin çoğunluğu karşılanarak 23 Temmuz 1923'te Lozan Barış Antlaşması imzalanmış olup, Boğazların özel statüsü ve Hatay hariç olmak üzere komşu ülkelerle bugün de geçerli olan sınırlarımız çizilmiştir, dolayısıyla Lozan Antlaşması Türkiye Cumhuriyetinin Tapusudur (9).

Atatürk NUTUK'ta ' Lozan Antlaşması, Türk milletine karşı, yüzyıllardan beri hazırlanmış ve Sevr Antlaşması ile tamamlandığı sanılmış büyük bir suikastın sonuçsuz kaldığını bildirir bir belgedir. Osmanlı tarihinde benzeri görülmemiş bir siyasi zafer eseridir' diye ifade etmektedir.

Lozan Antlaşmasının Başlıca Maddeleri:

-Türkiye-Suriye Sınırı: Fransızlarla imzalanan Ankara Antlaşması'nda çizilen sınırlar kabul edildi. Atatürk'ün stratejik dehası ile, bağımsız olan Hatay Meclisinin aldığı kararla 1939'da anavatana katıldı, Atatürk ne yazık ki büyük emek verdiği Hatay'ın anavatana katıldığını görememiştir.

-Irak Sınırı: Musul üzerinde antlaşma sağlanamadı. Bu konuda İngiltere ve Türkiye hükümetinin kendi aralarında görüşüp anlaşmalarına karar verildi.

-Türk-Yunan Sınırı: Mudanya Ateşkes Antlaşması'nda belirlenen şekliyle kabul edildi. Yunanistan'ın savaş tazminatı olarak Meriç Nehri'nin batısındaki Karaağaç istasyonu ve Bosnaköy Türkiye'ye verildi.

-Adalar: Gökçeada ile Bozcaada özerk bir yönetime tabi tutulmak şartıyla Türkiye'ye verilirken, diğer Ege Adaları İtalya'ya bırakıldı. İtalya ve Yunanistan arasında bölüştürülen adalar, Oniki Ada ve Rodos'un 1945'te müttefiklerin eline geçmesiyle 1947'de Yunanistan'a teslim edildi.

-Türkiye-İran Sınırı: Osmanlı İmparatorluğu ile Safevî Devleti arasında 17 Mayıs 1639'da imzalanan Kasr-ı Şirin Antlaşması'na göre belirlendi.

-Kapitülasyonlar: Tamamı kaldırıldı.

-Azınlıklar: Lozan Barış Antlaşması'nda azınlıklar, Müslüman olmayanlar olarak belirlenmişti. Tüm azınlıklar Türk uyruklu kabul edildi ve hiçbir şekilde ayrıcalık tanınmayacağı belirtildi. Batı Trakya'daki Türklerle, İstanbul'daki Rumlar dışında, Anadolu ve Doğu Trakya'daki Rumlar ile Yunanistan'daki Türklerin mübadele edilmeleri kararlaştırıldı.

-Savaş tazminatları: İtilaf Devletleri, 1. Dünya Savaşı nedeniyle istedikleri savaş tazminatlarından vazgeçtiler. Sadece Yunanistan savaş tazminatı olarak Karaağaç bölgesini verdi.

-Osmanlı'nın borçları: Osmanlı borçları, Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılan devletler arasında paylaştırıldı. Türkiye'ye düşen bölümün taksitlendirme ile Fransız frangı olarak

ödenmesine karar verildi. ----

-Boğazlar: Boğazlar, görüşmeler boyunca üzerinde en çok tartışılan konu oldu. Getirilen geçici çözüme göre askeri olmayan gemi ve uçaklar barış zamanında Boğazlardan geçebilecekti. Antlaşmayla Boğazlar bölgesine Türk askerlerinin girişi yasaklanmıştır, Atatürk'ün üstün stratejik dehasıyla 1936 yılında imzalanan Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile Boğazların tüm hakimiyeti Türkiye Cumhuriyetine geçirilerek her türlü asker bulundurma, egemen olma hakkını elde etmiştir.

-Yabancı okullar: Eğitimlerine Türkiye'nin koyacağı kanunlar doğrultusunda devam etmesi kararlaştırıldı. ----

-Patrikhaneler: Dünya Ortodokslarının dini lideri durumundaki patrikhanenin siyasi yetkilerinden arındırılarak İstanbul'da kalmasına izin verildi (8, 9).

Ulusal Kurtuluş Savaşımız sonrasında Mustafa Kemal – İsmet İnönü önderliğinde imzalanan 23 Temmuz 1923 Tarihli Lozan Antlaşması ile Osmanlı Padişahı Vahdettin'in onayıyla imzalanan 10 Ağustos 1920 tarihli Sevr Antlaşması karşılaştırıldığında, Lozan Antlaşması ile Sevr Antlaşmasının yırtılıp atıldığı, Anadolu'yu yeniden Türk yurdu yaptığı görülecektir. Lozan Antlaşmasında gerçekleştirilen ve gerçekleştirilemeyen isteklerin önem derecesine bakıldığında Büyük Millet Meclisinin mutlak başarılı olduğu görülecektir. 10 Ağustos 1920 Sevr Antlaşmasına göre Osmanlı'ya bırakılan toprak miktarı 480 bin km² iken, 24 Temmuz 1923 Lozan Barış Antlaşmasına göre Türklere bırakılan toprak miktarı 736 bin km² ye çıkarılmıştır, sadece toprak açısından bakıldığında bile Lozan Antlaşmasının başarılı bir antlaşma olduğu görülmektedir. Lozan Barış Antlaşması ile 736 bin km² 'lik vatanın tapusu alınmış, kapitülasyonlar kaldırılmış, BMM Hükümeti uluslararası alanda tanınmış, Ermeni devleti kurdurulmamış, BMM Hükümetinin şartlarının büyük bölümü İtilaf Devletlerine kabul ettirilmiş olduğundan başarılı bir antlaşma olduğu; böylece Anadolu'daki Türk varlığını kaldırmaya hizmet edecek olan Sevr Antlaşmasının tarihin çöplüğüne atıldığı görülmektedir (10). Lozan Antlaşması ile vatanın tapusu alınıp, kapitülasyonlar kaldırılarak bağımsızlığını kazandıktan sonra, 29 Ekim 1923'te BMM Hükümeti Başkanı Mustafa Kemal'in önderliğinde Cumhuriyet ilan edilerek Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulmuştur.

Boğazların hakimiyeti, Mustafa Kemal Atatürk'ün üstün stratejik dehasıyla, diplomatik yöntemler kullanılarak, 1936 yılında Montrö Antlaşmasıyla tamamen Türkiye'ye geçmiş ve boğazlarda asker bulundurma hakkını da elde etmiştir. Hatay ise Atatürk'ün yoğun çabalarıyla 1938'de bağımsızlığını kazanmış, yine Atatürk'ün üstün stratejik dehasıyla 1939'da savaş yapılmadan Hatay halkının isteğiyle anavatana katılmıştır. Hatay'ın da anavatana katılmasıyla 47 bin km² daha toprak kazanılarak Türkiye yüzölçümü 783 bin km² ye çıkarılmıştır (10). Ne yazık ki Atatürk, yoğun mücadele ettiği Hatay'ın vatanımıza katıldığını görmeden aramızdan ayrılmıştır.

Lozan Antlaşması İle İlgili Yalanlar- Yanlışlar- Efsaneler

İngiltere gibi işgalci devletler Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde Anadolu Halkının Kurtuluş Savaşı ile Anadolu'da kendilerine yaşattığı yenilgiyi hiçbir zaman unutamadılar. Lozan'da İngiltere temsilcisi Lord Curzon ' Bugün kabul etmediğimiz her şeyi cebime koyuyorum. Bir gün para istemek için karşımıza geleceksiniz. O zaman, bugün kabul etmediğiniz her şeyi bir bir çıkarıp size kabul ettireceğiz' demiştir. Emperyalist devletler, Cumhuriyetin ilk yıllarında bile Anadolu'da dış destekli isyanlar çıkarttırarak Türkiye Cumhuriyeti'ni zayıflatmak istemişlerdir. Bu Emperyalist devletler, aradan 100 yıl geçmesine rağmen emellerinden vazgeçmemişler, zaman zaman yerli işbirlikçiler bularak ülkemizin aleyhinde gayretler sergilemeye devam etmişlerdir.

Günümüzde Lozan Antlaşması hakkında, işgalci devletlerin emellerine hizmet edecek şekilde, hiçbir belgeye dayanmayan, bazı yalanlar- yanlışlar yayılmaktadır. Bu yalan-yanlışlarla Türk Milletinin vatan savunma direnci kırılmak istenmektedir. Bu yalan-yanlışlardan bazıları şunlardır:

1.Yalan-Yanlış: 24.7.1923 Yılında imzalanan Lozan Antlaşması 100 yıl sonra bitecek.

1. Doğru: Lozan Antlaşması uluslararası bir antlaşmadır, Kurtuluş Savaşı sonunda imzalanmıştır, 100 Yıl gibi bir süresi yoktur, sonsuza kadar geçerlidir, savaşa kazanılmıştır, ancak savaşa kaldırılır.

Uluslararası anlaşmaların ülke meclislerince onaylanmasını gerektiren yasalar gereğince tüm taraf ülkelerin meclislerinde görüşülmüş, imzalanmış, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 23 Ağustos 1923'te imzalanmıştır, belgesi de Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphanesinde mevcuttur (11).

Lozan Antlaşması Dışişleri Bakanlığı, Türk Tarih Kurumu, çeşitli kütüphane ve internet ortamlarında vb., uluslararası bir çok kaynakta mevcuttur. Tüm vatandaşlarımız halka açık olan bu antlaşmayı bulup inceleyerek 100 yıl sonra biteceği yönünde bir madde olmadığını görecektir (12, 13, 14).

Lozan antlaşmasınının 100 yıl sonra biteceği yalanına karşı belgeli bir çok makale yazılmıştır (10, 15, 16, 17, 18, 19). Tüm bu makalelerde, Lozan Antlaşma Belgesi incelendiğinde 100 yıl sonra biteceği yönünde bir madde bulunmadığı, bu konuda yalan-yanlış bilgi ile halkın yanıltıldığı, ulusal savunma direncinin kırılmak istendiği, emperyalizme hizmet edildiği bildirilmiştir.

2. Yalan- Yanlış: 24.7.1923 Yılında imzalanan Lozan Antlaşması'nda 21 adet gizli madde vardır.

2. Doğru: 24.7.1923 Yılında imzalanan Lozan Antlaşması İngiltere, Fransa, İtalya, Yunanistan, Romanya, Sırp-Hırvat-Sloven Devleti, Japonya; bazı maddelerde Rusya, Bulgaristan, Belçika, Portekiz ile imzalanmış olup, Antlaşmanının 143. maddesi uyarınca Paris'te, Fransız Dışişleri Bakanlığı Arşivi'nde muhafaza edilmektedir ve Türkiye dahil imzalayan tüm ülkelere imzalı

birer nüshası verilmiştir. Bütün ülkeler tarafından imzalanan antlaşma sadece Türkiye’de değil, diğer ülkeler tarafından da halka açık olarak yayınlanmıştır. Bu kadar açıklıkla imzacı ülkelerde yayınlanan bir antlaşmada ‘ 21 adet gizli madde bulunduğunu iddia etmek’ akıl ve mantıkla açıklanamaz.

Lozan Antlaşması Belgesi incelendiğinde 143 Madde bulunduğu, gizli maddeler bulunduğu dair bir bilgi, madde olmadığı görülmüştür. Tüm vatandaşlarımız da halka açık olan bu antlaşmayı bulup inceleyebilirler, 21 adet gizli madde olmadığını göreceklerdir (12,13, 14). Ayrıca, Anlaşmanın ilgili ülkelerin meclisleri tarafından onaylanması gerekir ki, BMM tarafından 23 Ağustos 1923 tarihinde onaylanmıştır, bu durumda yine kayıtları olması gerekir. Ancak bu iddialara ilişkin TBMM’de hiç bir kayıt, belge veya hatırat yoktur (11).

Her Türk vatandaşı CİMER’ den bu konuda bilgi edinebilir._Sayın Bahtiyar Sûha Keskin adlı yurttaşımıza Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi’nden (CİMER) Lozan Antlaşması’nda gizli madde bulunup bulunmadığı sorusuna CİMER’den verilen yanıt Reim 1’de ‘Lozan Antlaşmasında gizli maddeler bulunmamaktadır’ denilmektedir (20).

Sayın BAHTİYAR SÜHA KESKİN,

T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER) ne 20.03.2022 tarihinde yapmış olduğunuz [2201301208](#) sayılı başvurunuz 13.04.2022 tarihinde HUKUK MÜŞAVİRLİĞİ (HUMŞ) tarafından cevaplanmıştır:

Sayın Bahtiyar SÜHA,

2201301208 sayılı başvurunuz incelenmiştir. Lozan Barış Andlaşmasında gizli maddeler bulunmamakta olup, maden çıkartmamıza engel teşkil eden herhangi bir madde yer almamaktadır. Lozan Barış Andlaşması metnine Bakanlığımızın internet sitesinde bulunan Kaynaklar / Kurucu Andlaşmalar linkinden ulaşabildiği hususunda bilgilerinizi saygılarımla rica ederim.

Kadir

Yankı KOCAEFE

Resim 1: Lozan Antlaşmasında ‘gizli maddeler ve madenlerimizi çıkarmamıza engel bulunmadığı’ konusunda CİMER’den verilen yanıt (20).

Lozan antlaşmasında gizli maddeler olduğu yalanın-yanlışına karşı belgeli birçok makale yazılmıştır (8, 17, 21).

3. Yalan- Yanlış: 24.7.1923 Yılında imzalanan Lozan Antlaşması’ndaki gizli maddelere göre yer altı madenlerimizi 100 yıl çıkaramayacağız, ancak 2023 ten sonra bu madenlerimizi çıkarabileceğiz, bağımsız olacağız ve zenginleşeceğiz.

3. Doğru: Lozan Antlaşması’nda ‘Yer altı madenlerimizi 100 yıl çıkaramayacağız, 2023 ‘ten sonra çıkarabileceğiz’ yönünde bir madde yoktur, gizli maddeler de yoktur. Tüm

vatandaşlarımız da halka açık olan bu antlaşmayı bulup inceleyebilirler, yer altı madenlerimizi çıkaramayacağımız, 2023'ten sonra çıkarabileceğimiz yönünde bir madde olmadığını göreceklerdir (12,13,14). Ayrıca, Antlaşmanın ilgili ülkelerin meclisleri tarafından onaylanması gerekir ki, TBMM tarafından 23 Ağustos 1923 tarihinde onaylanan kayıtlarında bu iddialara ilişkin TBMM Arşivinde hiç bir kayıt, belge veya hatırat yoktur (11).

Her Türk vatandaşı CİMER' den bu konuda da bilgi edinebilir. Sayın Bahtiyar Süha Keskin adlı yurttaşımıza Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi'nden (CİMER) ' Lozan Antlaşması'nda madenlerimizi çıkarmamıza engel bulunup bulunmadığı' sorusuna CİMER'den verilen yanıtta 'Lozan Antlaşmasında madenlerimizi çıkartmamıza engel teşkil eden herhangi bir madde bulunmamaktadır' denilmektedir (20) (Resim 1).

Osmanlı Döneminde tüm petrol ve madenler yabancıların kontrolünde idi. Lozan Antlaşması ile tüm kapitülasyonlar kaldırılarak yabancıların elindeki tüm madenler, petroler millileştirildi (10). Türkiye Cumhuriyeti'nde 1935 Yılında ' altın, petrol ve diğer madenleri aramak, işlemek ' amacıyla Maden Tetkik Arama Enstitüsü ve Etibank kurulmuştur, bu kurumlar ülkemize madencilik konusunda büyük hizmetler vermiştir (22, 23). Son yıllarda ülkemizin bir çok yerinde doğa katliamına yol açacak şekilde yabancı ülke madencilerine bile altın arama vb. ruhsatları verilmekte, halkın direnişi ile bu ruhsatlardan bazıları iptal edilmektedir, halkımız da bu gerçekleri görmektedir. 'Lozan Antlaşmasına göre madenlerimizi 100 yıl çıkaramayacağız, 2023 'te bağımsız olacağız, o zaman madenlerimizi kendimiz çıkaracağız, zengin olacağız ' yönündeki yalan- yanlış ve efsaneler gerçeklere uygun düşmemektedir ve sağduyulu halkımız bu yalanlara- yanlışlara kanmayacaktır.

'Lozan Antlaşmasına göre 'yer altı madenlerimizi 100 yıl çıkaramayacağız, ancak 2023 ten sonra bu madenlerimizi çıkarabileceğiz ve zenginleşeceğiz' yalanına karşı belgeli bir çok makale yazılmıştır (15, 24, 25, 26).

4.Yalan- Yanlış : On İki Ada'yı biz Lozan Antlaşması'nda verdik.

4.Doğru: 1912 Yılında İtalya ve Osmanlı arasında imzalanan Uşi (Lozan Şehrinde bir semt) Antlaşması'na göre ' İtalya, Ege Denizi'ndeki Rodos ve 12 Ada'yı geçici olarak elinde tutacak, Balkan Savaşları bittiğinde Osmanlı'ya iade edecektir ' denilmektedir, fakat İtalya bu adaları iade etmemiştir. Yani Rodos ve 12 Adayı Osmanlı 1912 Yılında geçici olarak İtalya'ya vermiştir. Daha sonra savaşlar nedeniyle geri alamamıştır. Osmanlı Döneminde 30 Mayıs 1913 Londra Antlaşmasıyla bu Adalar İtalya'ya verilmiştir (10, 21).

23.7.1923 tarihli Lozan Antlaşması -15.Madde ile de İtalya hükümrânlığında bulunan Rodos ve 12 Adanın İtalya'da kalması karara bağlanır. Rodos ve 12 Adayı İtalya'ya veren Osmanlı Devletidir, Lozan Antlaşmasını bu nedenle eleştirenlerden ' Osmanlı neden bu adaları geri almadı ' yönünde bir eleştiri yapmaları daha gerçekçi olmaz mı?

11 Yıldır savaştan, Osmanlı Devletinin imzaladığı 1920 Sevr Antlaşması ile halkı İç Anadolu-Batı Karadeniz kadar bir bölgeye manda altında sıkıştırılan, diğer bölgeleri işgal edilen bir vatani; 3 yılda ordu kurarak, halkı birleştirerek, savaşarak 30 Ağustos 1922'de Başkomutanlık

Meydan Muharebesi ile işgalcileri Anadolu'dan temizleyerek Lozan Barış Antlaşması koşullarına getirmek başlı başına bir başarıdır, onu görmezden gelerek, sadece Osmanlı'nın önceden verdiği Adaları neden almadığımızı sorgulamak, ancak o günün ağır koşullarını yeterince gerçekçi değerlendirememekle mümkün olabilir.

Günümüzde ise, Yunanistan'ın Türkiye'ye ait olduğu tescil edilmiş 18 adayı işgal ettiği bildirilmekte olup yetkililerden henüz caydırıcı bir sonuç alınmadığı bildirilmektedir (27).

5. Soru: Lozan Antlaşması'nda Misakı Milli içindeki Musul'u verdik?

5.Cevap : Ortadoğu'nun petrol alanları 1. Dünya Savaşı'nın önemli nedenlerindendi ve Osmanlı'nın yıkılmasına kadar bu konu devam etmiştir. Antlaşmalar karşılıklı adımlarla yürütülür, o günün koşullarında Musul petroleri konusunda Türk delegasyonunun elindeki veriler sınırlı idi. Israrcı olarak diğer kazanımları kaybetme riski göze alınmamıştır (21). Lozan Antlaşması'nda Musul konusunun İngiltere ile 9 ay sonra çözülmesine karar verildi, 1925 yılındaki Şeyh Sait İsyanından sonra Musul 1926 yılında kaybedildi (10).

Mustafa Kemal Paşa'nın, hemen tamamı gençlik arkadaşı olan diğer İttihadçılar'dan farkı nerede durması gerektiğini çok iyi bilen bir lider olmasıdır. Bu özelliği nedeniyle ülkeyi hiçbir zaman acı ve sonuçsuz maceralara sürüklediğini görmek gereklidir.

6.Yalan- Yanlış: Lozan zafer değil, hezimettir.

6.Doğru : Kurtuluş Savaşı yaparak Lozan Antlaşması imzalamasa idik, Osmanlı'nın 10.8.1920 tarihinde imzaladığı Sevr Antlaşması'na mahkum olacaktık. Sevr Antlaşması 'na göre Türklere sadece İç Anadolu, Karadeniz Bölgesi'nin bir bölümü olan 480 bin km² ' lik bir bölge ağır koşullar altında bırakılacak; Marmara, Ege, Akdeniz, Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu Bölgeleri işgalci İngiltere, Fransa, İtalya, Yunanistan gibi devletlere bırakılacaktı. Lozan Antlaşması ile 736 bin km² ' lik 7 Bölgenin Türklere ait bir vatan olduğu, mevcut sınırlarımızın çizildiği; Anadolu'daki Türk Varlığını yok etme planının çöpe atıldığı; kapitülasyonlardan kurtulduğu, bağımsız, egemen bir devlet olduğu; 23 Nisan 1920 'de ortaya çıkan BMM Hükümetinin Lozan Konferansı ile tanındığı; Ermeni devletinin kurulmasının önlendiği vb. görülmektedir, dolayısıyla Lozan Antlaşması bir zaferdir (3,4,5,9, 10,21). Tarihçi yazar Sayın Murat Bardakçı " *Hiç uzatmadan söyleyeyim: Lozan'da mümkün olan her şey yapılmıştı, savaştan galip, ama son derece yorgun çıkmış olan Türkiye, alabileceği her şeyi almıştı!*" şeklinde özetlemiştir (21). Tarihçi yazar Sinan Meydan ' *Lozan Antlaşması bize her şeyden önce sınırları belli, bağımsız bir vatan bıraktı. Lozan'a 'hezimet ' demek için ya kör cahil veya uslanmaz bir Cumhuriyet düşmanı olmak gerekir'* şeklinde özetlemiştir (10). İlber Ortaylı ise ' Birtakım grupların emelleri ve ham hayali için 100. yılın gelmesini boşuna bekleyenler hariç, biz bilimsel ve öğretici bir Lozan kutlamasına hazırlanmalıyız ' şeklinde Lozan'ı kutlamayı işaret etmiştir (19).

Lozan Konferansına İngiltere adına katılan temsilci İngiliz Sir Andrew Ryan ' *Lozan Antlaşması İngiltere'nin şimdikiye kadar imzaladığı antlaşmaların en uğursuzu, en mutsuzu ve en kötüsüdür'* diyerek İngiltere için hezimet olarak nitelemektedir (28). Ülkemiz içinden de '

hezimet' diye niteleyebilen bazı kişiler maalesef mevcuttur ve bu kişilerin öncelikle Osmanlı'nın Balkanları, Kıbrısı, Bosna, Hersek'i, Bulgaristan'ı, Suriye'yi, Hicaz'ı, Kuzey Afrika'yı, Mısır'ı, Kırım'ı vb. neden kaybettiği, hezimete uğradığı yönünde eleştiri yapmaları gerekmez mi? 3 Kıtaya yayılan Osmanlı'nın parçalanması, işgali hakkında eleştiride bulunmayıp, küllerinden doğan, Kurtuluş Savaşı sonunda elde ettiğimiz Türkiye Cumhuriyeti'nin tapusu olan Lozan Antlaşması'na 'hezimet' denilmesi en hafif deyişle hakkaniyetli bir yaklaşım değildir, canlarını ortaya koyan Atalarımıza haksızlıktır, o günün koşullarını gerçekçi değerlendirmekten uzak yaklaşımlardır.

7. Yalan- Yanlış: ABD Lozan Antlaşmasını neden imzalamadı?

7. Doğru: ABD, Lozan Antlaşmasının taraflarından biri olmadığı için Lozan Antlaşmasını imzalamamıştır. Türkiye ile ABD arasında 6 Ağustos 1923 'te Lozan'da ikili bir antlaşma imzalanmıştır (21).

8. Yalan- Yanlış: Halifelik konusu Lozan'da kaldırıldı.

8. Doğru: Halifelik konusu İngiltere tarafından gündeme getirildiğinde İsmet Paşa bu konunun bizim iç meselemiz olduğunu belirterek konuyu kapatmış, Lozan Antlaşması'nda ele alınmasını engellemiştir (10).

İngiltere Baş delegesi Lord Curzon'un İstanbul Baş hahamı Hayim Naum aracılığıyla, Lozan'daki Türk delegelerine *'Türkiye'nin bağımsızlığı ancak Türklerin Müslümanlıktan vazgeçmesi koşuluyla tanınacaktır'* diye haber gönderdiğini, *Türk delegelerinin, Lozan'da bağımsızlığı, Lord Curzon'un önerisi doğrultusunda Müslümanlıktan vazgeçmek karşılığında elde ettiklerini'* ileri sürmüştür. Bu yalan- yanlış Necip Fazıl, Kadir Mısırlıoğlu tarafından da sürdürülmüştür. Oysa Lozan Konferansı tutanaklarında görüleceği üzere, İngiltere'nin Türkiye'ye Müslümanlıktan, dininden vazgeçmesini önermediği gibi, tam tersine İngiltere'nin laik hukuka geçmeye hazırlanan BMM Hükümetine Osmanlı din düzenini sürdürmeyi, azınlıklara tanınan adli ayrıcalıkların, kapitülasyonların, askerlikten muaf tutulmalarının sürdürülmesini önermektedir (29).

Sonuç

Ulusal Kurtuluş Savaşımız sonrasında Mustafa Kemal Atatürk'ün Başkan olduğu Büyük Millet Meclisi Hükümeti ile İşgalci İtilaf Devletleri arasında imzalanan 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşması, Türkiye Cumhuriyetinin Tapusudur. Lozan Antlaşması;

-Türkleri Anadolu'dan sürmeyi hedefleyen, İç Anadolu-Batı Karadeniz kadar bir bölgeyi Türklere manda altında olarak bırakan, 1920 Yılında, 3 yıl önce Osmanlı'nın imzaladığı Sevr Antlaşmasını çöpe atmıştır, bugünkü sınırlarımız çizilmiştir, bu nedenle bir zaferdir.

- Lozan Antlaşması Kurtuluş Savaşı sonrasında imzalanmıştır, 100 yıl gibi süre sınırı yoktur, ancak savaşla geçersiz kılınabilir, 2023 'te biteceği bir yalandır, yanlıştır.

-Lozan Antlaşması Uluslararası bir antlaşmadır ve ilgili ülkelerin Meclislerinde de onaylanmıştır, tüm resmi kurumlarda bir kopyası bulunmaktadır, gizli maddeler bulunduğu bir yalandır, yanlıştır.

-Lozan Antlaşması'nın 2023 'te sona ereceği ve Lozan Antlaşmasındaki gizli maddelerin ortadan kalkarak madenlerimizi kendimizin çıkaracağı dolayısıyla zengin olacağımız efsanesi de bir yalandır, yanlıştır. Osmanlı Döneminde Dış Devletlerin kontrolündeki tüm madenlerimizi Lozan Antlaşması'nda kapitülasyonların kaldırılmasıyla millileştirilmiş ve kendi madenlerimizi kendimiz çıkarmaya başladık. 1935 Yılında bu amaçla Maden Tetkik Arama Enstitüsü, Etibank, Türk Petrolleri A.O. vb. kurulmuş, yıllarca ülkemize hizmet etmiştir.

- Rodos ve 12 Adayı Lozan'da verdiğimiz doğru değildir, bu adalar Osmanlı Devleti tarafından 1912 Yılında Uşi (Lozan şehrinin bir semti) antlaşmasıyla İtalya 'ya bırakılmış, sonra da geri alınamamıştır, 1913 Londra Antlaşmasıyla İtalya'ya verilmiştir. Lozan Antlaşmasında 11 yıldır İtalyan hükümlerinde bulunan bu adaların mevcut durumu kabul edilmiştir.

-Musul Lozan'da verildi iddiası o günün askeri, siyasi, ekonomik koşullarında ele alınmalı, Musul'da ısrarcı olunması yeni bir savaş nedeni olabileceği, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyet'ni riske atabileceği dikkate alınmalıdır.

-ABD Lozan Antlaşması taraflarından olmadığı için imzalamamıştır.

-Halifelik konusunu İngiltere Lozan'da görüşmek istemişse de İsmet Paşa iç meselemiz diyerek gündeme aldirmamıştır. İngiltere'nin Lozan'da *'Türkiye'nin bağımsızlığı ancak Türklerin Müslümanlıktan vazgeçmesi koşuluyla tanınacaktır, diye haber gönderdiği'* yalandır, yanlıştır. Tam tersi olarak, Lozan tutanaklarında, İngiltere'nin laik hukuka geçmeye hazırlanan Türkiye'ye, Osmanlı din düzenini sürdürmeyi, azınlıklara tanınan ayrıcalıkların sürdürülmesini önerdiği görülmüştür.

Uğur Mumcu'nun 'Bilgi sahibi olmadan fikir sahibi olunmaz' özdeyişinde olduğu gibi, her Türk Vatandaşı Lozan Antlaşması ile ilgili bilgileri, anlamını, değerini, bu topraklardaki varlık nedenimiz olduğunu doğru olarak öğrenmeli; ' da sürekli bilgilendirmeli ve ulusal direncimizi bilinçli olarak korumaya, genişletmeye özen göstermelidir.

Kaynaklar

1-Görgülü, İ. (t.y.) Osmanlı İmparatorluğunun 1. Dünya Harbine Girişi ve Çarpıştığı Cepheler, Belgelerle Tarih ve Eğitim, Türk Tarih Kurumu. Erişim adresi : www.ttk.gov.tr/belgelerle-tarih/osmanli-impatorlugunun-i-dunya-harbine-girisi-ve-carpistigi-cepheler/

2-Çelik, M., 1.Dünya Savaşında Osmanlı Devleti, Sosyal Bilgiler. Erişim Adresi: www.sosyalbilgiler.org/1-dunya-savasinda-osmanli-devleti-ozet/

3- Meydan, S. (2020) 100. Yılında Sevr Antlaşması, Sözcü Gazetesi, 10 Ağustos. Erişim adresi: www.sozcu.com.tr/2020/yazarlar/sinan-meydan/100-yilinda-sevr-antalasmasi-5978636/

4-Cardaklija, N. (1987) Is it true that after the expiration of 'Treaty of Lausanne' in 2023, Turkey has the legal right claim back the territory they had lost after WWI?. Erişim adresi: [https://www.google.com/search?q=lausanne+treaty&tbm=isch&ved=2ahUKEwjnoMjHq9T4AhWji_0HHR0_DEAQ2-](https://www.google.com/search?q=lausanne+treaty&tbm=isch&ved=2ahUKEwjnoMjHq9T4AhWji_0HHR0_DEAQ2-cCegQIABAA&oq=lausanne+treaty&gs_lcp=CgNpbWcQAzIFCAAQgAQyBggAEB4QCDIGCAAQHhAIMgYIABAEAgYBggAEB4QCDIGCAAQHhAIMgYIABAYOgQIIXAnOgQIABAEogQIABATOGYIABAEAVQngtYoyppgkZoAHAAeACAAZQBAGVDJIBBDuMTOYAQCgAQGqAQtd3Mtd2l6LWltZ8ABAQ&sclient=img&ei=xya9Yqcho5f27w-d_rCABA&bih=878&biw=976&hl=tr#imgsrc=moJJ2_9s5RDIJM&imgdii=2aQZJ-BQimertM)

cCegQIABAA&oq=lausanne+treaty&gs_lcp=CgNpbWcQAzIFCAAQgAQyBggAEB4QCDIGCAAQHhAIMgYIABAEAgYBggAEB4QCDIGCAAQHhAIMgYIABAYOgQIIXAnOgQIABAEogQIABATOGYIABAEAVQngtYoyppgkZoAHAAeACAAZQBAGVDJIBBDuMTOYAQCgAQGqAQtd3Mtd2l6LWltZ8ABAQ&sclient=img&ei=xya9Yqcho5f27w-d_rCABA&bih=878&biw=976&hl=tr#imgsrc=moJJ2_9s5RDIJM&imgdii=2aQZJ-BQimertM

5-Sevr antlaşması kısaca nedir? Maddeleri ve Genel Özellikleri? Osmanlı Tarihi. Erişim adresi:

6- Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Kronolojisi (1918-1923), İşte Atatürk. Erişim adresi: <https://isteaturk.com/g/icerik/Ataturk-ve-Kurtulus-Savasi-Kronolojisi-1918-1923/847>

7- Lozan Haritası. Erişim adresi: https://tr.wikipedia.org/wiki/Lozan_Antla%C5%9Fmas%C4%B1#/media/Dosya:Lozan_antla%C5%9Fmas%C4%B1.png

8- Demirci, S.(2017) Lozan Antlaşması 2023 yılında bitiyor mu?, İnternet haber, 24 Temmuz. Erişim adresi: <https://www.internethaber.com/lozan-anlasmasi-2023-yilinda-bitiyor-mu-1795378h.htm>

9- Sözcü (2017) Lozan Antlaşması nedir? İşte Lozan Antlaşması'nın şartları, maddeleri ve bilinmeyenleri, Sözcü, 24 Temmuz. Erişim adresi: <https://www.sozcu.com.tr/2017/gununden/lozan-antlasmasi-nedir-lozan-antlasmasinin-bilinmeyenleri-ve-maddeleri-1944000/>

10-Meydan, S. (2017) Türkiye'nin tapusu Lozan, Sözcü Gazetesi, 24 Temmuz. Erişim adresi: www.sozcu.com.tr/2017/yazarlar/sinan-meydan/turkiyenin-tapusu-lozan-1943443/

11-Düstur, Üçüncü Tertip, Cilt 5 (1931) 11 Ağustos 1339-19 Teşrinievvel 1340, Necmi İstiklal Matbaası, İstanbul (BMM Kütüphanesi). Erişim Adresi: <https://ttk.gov.tr/wp-content/uploads/2016/11/3-Lozan13-357.pdf>

12- Lozan Antlaşması (Fransızca), Dışişleri Bakanlığı Kütüphanesi. Erişim adresi: https://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/Kurucu_Anlasmalar/lozan-anlasmasi.pdf

<https://www.mfa.gov.tr/lausanne-peace-treaty.en.mfa>

13-Lozan Antlaşması, Dışişleri Bakanlığı. Erişim adresi: <http://ua.mfa.gov.tr/> (Dışişleri Bakanlığı-Uluslararası Antlaşmalar bölümünde Lozan Antlaşması yazınca Türkçe, Fransızca, İngilizce ve BMM 'nde onay kaydı çıkmakta ve antlaşmalar tam metin halinde indirilebilmektedir).

14-Türk Tarih Kurumu-Kütüphane. Erişim adresi: <https://kutuphane.ttk.gov.tr/details?id=574135&materialType=KT&query=Lozan+Bar%C4%B1%C5%9F+Andla%C5%9Fmas%C4%B1%2C+24+Temmuz+1923>

15- Eğilmez, M. (2016) Lozan Antlaşması 2023'de Bitecek, Biz de Madenlerimizi Çıkarabileceğiz, Kendime yazılar, 3 temmuz. Erişim adresi: <https://www.mahfiegilmez.com/2016/07/lozan-antlasmasi-2023de-bitecek-biz-de.html>

16- Şahin, Y. (2021) Lozan Antlaşması 2023 Tarihinde Bitecek mi?, Derin Tahkik, 21 Nisan. Erişim adresi:

<https://www.derintahkik.com/lozan-antlasmasi-2023-tarihinde-bitecek-mi/>

- 17- Malumatfurus (2015) Lozan Anlaşması'nın Gizli Maddelerinin Olduğu ve 2023 Yılında Sona Ereceği İddiası, Malumatfurus, 3 Kasım. Erişim adresi: <https://www.malumatfurus.org/lozan-anlasmasin-in-gecerlilik-suresi-ve-abdullah-sanlidag/>
- 18- Solak, M. (2016) Lozan Anlaşması 7 yıl sonra bitiyor mu?, odatv4, 25 Temmuz. Erişim adresi: <https://www.odatv4.com/analiz/lozan-anlasmasi-7-yil-sonra-bitiyor-mu-2507161200-97992>
- 19- Ortaylı, İ. (2021) 2 Yıl sonra , yani 100'üncü yıldönümünde ortadan kalkacağı konuşulan antlaşma: Lozan, Hürriyet, 21 Kasım. Erişim adresi: www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ilber-ortayli/2-yil-sonra-yani-100uncu-yildonumunde-ortadan-kalkacagi-konusulan-antlasma-lozan-41943931
- 20- Cumhuriyet (2022) Lozan'ı sordular: Saraydan gizli madde açıklaması., 25 Nisan. Erişim adresi: (<https://www.cumhuriyet.com.tr/siyaset/lozani-sordular-saraydan-gizli-madde-aciklamasi-1929436>)
- 21- 2023'TE SONA ERECEK LOZAN ANTLAŞMASI'nın GİZLİ MADDELERİ VAR MI? (Bardakçı, M., Akyol, T. Röportajları), Rumeli Balkan Dernekleri Federasyonu. Erişim adresi: <http://www.rubafed.org/?Syf=18&Hbr=647180&/24-Temmuz-1923te-imzalanan-Lozan-Antla%C5%9Fmas%C4%B1,-uzun-y%C4%B1llar-boyunca-tart%C4%B1%C5%9Fmalara-neden-olmu%C5%9Ftur.Bir-kesim-Lozan-Antla%C5%9Fmas%C4%B1n%C4%B1-bir-zafer-olarak-g%C3%B6r%C3%BCrken,-di%C4%9Fer-bir-kesim-ise>
- 22- Erişim adresi : www.mta.gov.tr
- 23- Erişim adresi: www.etimaden.gov.tr
- 24- Şeyda, Ö. (2022), Türkiye'nin Önündeki En Büyük Engel Lozan Anlaşması mı? 2023'te Madenler Çıkarılacak, Ekonomi Şahlanacak mı?, Onedio, 5 Ocak. Erişim adresi: <https://onedio.com/haber/turkiye-nin-onundeki-en-buyuk-engel-lozan-anlasmasi-mi-2023-te-madenler-cikarilacak-ekonomi-sahlanacak-mi-1032098>
- 25- Cumhuriyet (2021) 350 Bin ağacın kesildiği Kazdağlarında şirketin izni iptal edildi, 7 Mart. Erişim adresi: www.cumhuriyet.com.tr/haber/350-bin-agacin-kesildigi-kazdaglarinda-sirketin-izni-iptal-edildi-1818853
- 26- BBC News (2022), İliç'te siyanür sızıntısı: Altın madenin faaliyetleri durduruldu, bakanlık yetkilileri ve maden şirketi hakkında suç duyurusunda bulunuldu, 25 Haziran. Erişim adresi : www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-61935902
- 27- Sputnik (2020) Eski Milli Savunma Bakanlığı Sekreteri Yalın: Akar'ın Ege çıkışı çok önemli ama işgal edilen adalar da var, 23 Ocak. Erişim adresi: www.sputniknews.com/20200123/milli-savunma-bknligi-eski-sekreteri-akar-in-ege-cikisi-cok-onemli-ama-iskal-edilen-adalar-da-var-1041238603.html
- 28- Erişim adresi: <https://www.google.com/search?q=lozan%20antla%C5%9Fmas%C4%B1%20belgesi&tbs=isch&hl=tr&tbs=rimg:CShK4OYSv5L-YXtAwFWgxrC8AEAsgIMCgIIABAAOgQIABAA&sa=X&ved=0CAIQrnZqFwoTCNi7veyi1PgCFQAAAAAdA AAAABA6&biw=976&bih=878#imgsrc=03NyEVYn1Zcj0M>
- 29- Özakıncı, C. (2020) Lozan tutanaklarında siyasal İslamcı İngiltere 'Türk laikliğine' karşı, Veryansın TV, 25 Temmuz. Erişim adresi: <https://www.veryansintv.com/lozan-tutanaklarinda-siyasal-islamci-ingiltere-turk-laikligine-karsi>